

HER VOICE CALLS

Rehovot Municipal Art Gallery
Smilansky Culture Center

HER VOICE CALLS

Group Exhibition

January–March 2022

Curator: Ya'ara Raz Haklai

Gallery Director: Celine Izbornitsky

Catalog Design: Noa Gabay

Translation and Editing: Dorit Magidor

Photography: Amit Herman

© All rights reserved

Page 49 - Moran Asraf, Color Red, 2022, Performance, detail
מורן אסרף, צבע אדום, 2022, מיצג, פרט

Page 52 - Sarah Shehda, Sound of Silence, 2021, Modified Photography, 75X60 cm
שרה שחדה, קול השתיקה, 2021, צילום מטופל, 60X75 ס"מ

All artwork sizes are provided in centimeters, height/width

With support from the Culture Division at the Ministry of Culture and Sports
The Fine Art Division, Rehovot Municipality
The Rehovot Municipal Corporation for Culture, Sports and Recreation

**HALA A'KISHEK
ANDI ARNOVITZ
MORAN ASRAF
ORIT FREILICH
NECHAMA GOLAN
NURIT JACOBS-YINON
INBAL MENDES-FLOHR
LESLEY SACHS
ANAT ROZENSON BEN-HUR
SARAH SHEHDA**

HER VOICE CALLS

Ya'ara Raz Haklai

Throughout the history of Western and Jewish cultures, the domestic sphere has been a feminine one. Women were confined to it as early as ancient Greece, as Athenian historian and philosopher Xenophon shows in his *Oeconomicus* ("The Economist", 362 BC): "Custom [...] proclaims as beautiful those excellences of man and woman with which God gifted them at birth. Thus for a woman to bide tranquilly at home rather than roam abroad is no dishonor..."¹ The Jewish sages likewise interpreted the verse "All glorious is the princess within her chamber" (Psalm 45) to mean that "it is uncouth for a woman always to leave home". Even the laws of present-day State of Israel conflate the domestic sphere with women, so that "homemaker" is a term reserved to a non-employed married woman and is never applied to men. As the invisible labors of the home, which carry no monetary compensation, have traditionally been considered women's work, it's no wonder that even today, most of them are carried out by women despite the fact that most working-age Israeli women are either employed or self-employed.² This spatial distinction and labor division between men and women has resulted in gender inequality spanning multiple generations, and women are still underrepresented in the leadership, management and notable personalities of nearly every field – politics, sports, science and art. Gender inequality is acutely felt in patriarchal societies, where tradition demands that women remain silent. At the same time, this phenomenon isn't exclusive to these societies, and historical, religious, social and economic circumstances had tethered women to their homes all across the world.

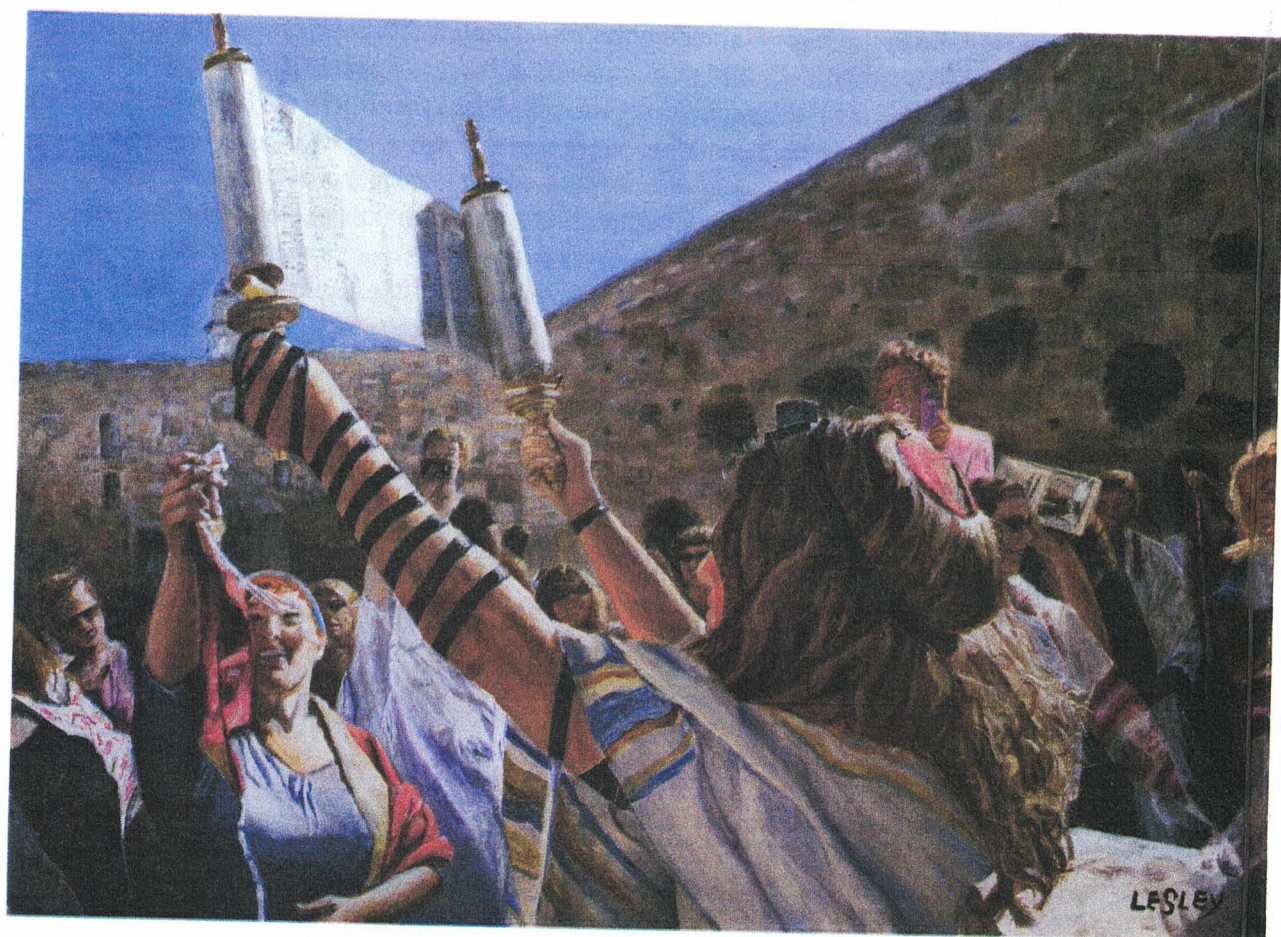
The pandemic forced all of us to retreat inside the domestic sphere. New norms of distance learning and working from home reached most families, upending living conditions across the globe. For many, multiple lockdowns and quarantines turned the home from a refuge into a powder keg, and from a castle to a prison. Lockdowns, unemployment and mental stress led to rising cases of domestic violence, many of them directed at women. Even when the situation did not end in violence, gender inequality became ever more pronounced in many homes and families. With both partners at home during the day, one might expect that household chores would be more equally divided between them; in fact, research shows that the brunt of the

work fell to the women of the family, who were forced to abandon their work in favor of caring for their children and the household.³ The lack of separation between work and home led to a reduction in leisure time and nowadays, two years after the pandemic started, many feel a tension between home as a protective place and between a desire to breakout of it.

The exhibition **Her Voice Calls** examines the role of women within the domestic sphere along with the desire to undermine its boundaries, breach conventions and break free. The exhibition's axis shifts between the interior of the home and the act of leaving it behind, whether physically or metaphorically, as a set of social conventions and religious and state edicts. The works in the exhibition are a platform for expression and self-determination for the exhibiting artists – a tool for shining a light on the gender inequality that exists in different sectors of our society. Through their work, the artists challenge the existing situation, seek to raise awareness and promote the discussion of issues that are not getting enough media attention, and celebrate inspiring women that have left the domestic sphere in order to fight for change.

*

Inbal Mendes-Flohr's painting "Daphni" (2014) shines a light on Daphni Leef, the leader of the housing demonstrations which in 2011 brought thousands to step out of their homes and protest social conditions. The painting is based on a journalistic photo which depicts the demonstration in which police officers broke Leef's arm. Mendes-Flohr painted "Daphni" on a wooden bed, highlighting the difference between the stable, permanent domestic bed and the tent in which Daphni and her friends slept during the months-long protests. The scene's composition also alludes to the mythological story of Daphne, who escapes rape by becoming a laurel tree; Rather than meeting a dreadful fate in which she is a captive in her enemy's bed, she blooms. Many of Mendes-Flohr's paintings depict strong women such as social activist Vicki Knafo, members of the feminist group FEMEN or Yazidi women fighters – women who had taken it upon themselves to lead the struggle and fight back. To her, this is a coping mechanism, a therapeutic tool and her own personal protest following her escape from a violent relationship.

לזלי זקס, ספר התורה בידנו, 2018, שחן על בד, 70x50 ס"מ
Lesley Sachs, We Have the Torah Scroll, 2018, Oil on canvas, 70x50 cm

Daphni Leef's call to take to the streets and demonstrate echoes Lesley Sachs' call for freedom and a voice for Israeli women, both in the religious world and in the army. While the women in Mendes-Flohr's paintings are her inspiring role-models, Sachs paints herself, her friends and the things around her, depicting a gender struggle that's close to her heart – that of the Women of the Wall. Sachs, a feminist activist who has led many struggles for gender equality and religious freedom and has previously served as the CEO of both the Israel Women's Network and the Israel Religious Action Center, depict in her realistic paintings her experiences as an activist and the executive director of the Women of the Wall. Her painting "Under Arrest" (2020) draws a link between her arrest for donning a Tallit at the Western Wall and the arrests of women suffragists during the 19th and early 20th centuries. Sachs was arrested four times for donning a Tallit at the Western Wall. During her fourth arrest, she was brought before Justice Moshe Sobel, whose precedential ruling decreed the Women of the Wall's prayer to be legal.⁴ There have been no more arrests for donning a Tallit since.

The suffragists who fought for women's right to vote in England and the United States are also referenced in the work by Nurit Jacobs-Yinon and Yair Medina, "Street Signs, Hebrew Suffragists" (2019), which celebrates the women who secured Israeli women's suffrage as early as 1926. Despite this landmark achievement, these women's role in history has been forgotten. The "Union of Hebrew Women for Equal Rights in Erez Israel", founded in 1919, fought for women's right to vote and participate in public life. Their motto was "One code, one law for both men and women". Their struggle was a response to the stance taken by the religious leaders of the Old Yishuv, who opposed women's involvement in politics. Such was the belief of Rabbi Kook, who in 1919 decreed that the women of the Yishuv should not be allowed to vote. The Hebrew suffragists' struggle succeeded in 1926, when women were granted the right to vote and run for public office. The work was first shown in the exhibition "Hebrew Suffragists: 100 Years", which Jacobs-Yinon curated together with Emily D. Bilski at the Begin Heritage Center in Jerusalem in 2019, as part of the Jerusalem Biennale.⁵ Her research was based on the book by Prof. Margalit Shiloh.⁶ The work itself is based on a photograph from the 1930s which depicts 11 women, the founders and members of the "Union of Hebrew Women for Equal Rights in Erez Israel", apparently seated in the women's section of a synagogue: Sarah Azaryahu (1873– 1962), Dr. Rosa Welt-Straus, Fania Metman-Cohen, Hasya Sukenik-Feinsod,

Dr. Hannah Berachyahu, Zipporah Klausner, Adah Twersky, Adah Geller, Rahel Golomb, Nehamah Pukhachewsky and Masha Skivin. Jacobs-Yinon and Medina offer an alternative history to the one which erased these women's names, seeking instead to bring their achievements to light. The work extended beyond the gallery and the art field when Jacobs-Yinon sent the women's names to the street naming committees in Jerusalem, Tel Aviv and Haifa. The sign above the installation "Women's Struggle Blvd.", which is dated 1917-present day, calls for rectification and expresses our responsibility for seeing it done.⁷ Other women are equally absent from the public sphere in Israel, as most cities and towns in the country commemorate 5-15 times more men than women through their street names.⁸ As of 2021, only 53 streets in Haifa are named after women, while 1,400 streets are named after men;⁹ in Tel Aviv there are 61 streets named after women and 878 streets named after men, while in Jerusalem the ratio is 72 to 1,035.¹⁰ Projects such as "Her Street" and "Gender Fairness in Street Names" are working to raise awareness of this discrimination and amend the situation, based on the belief that the commemoration of the deeds and names of historical women could inspire girls and women and reduce gender inequality in society.

*

Some of the artists participating in **Her Voice Calls** are religious women who refuse to accept the inequality between men and women in Judaism. Through artistic action, they raise their heads and call for injustices to be righted. This is the effort made by Jacobs-Yinon's second project in the exhibition, "Mamzerim: Labeled and Erased" (2017), which includes a video installation and a book.¹¹ In Jewish culture, one's family is one's home; when a couple gets married, it is said that they "are building a home in Israel". However, halachic rule does not afford women the same status as men within their shared home, and they must adhere to harsher rules and restrictions in cases such as adultery or divorce. The State of Israel has adopted some of these rules, and the law in Israel today discriminates against women so that many end up as Agunot and are denied a divorce. Less well-known is the registration and tracking of children whose father is not their married mother's husband. These children are deemed "Mamzerim", and are prohibited from marriage. They are thus denied a basic civic right, one which was established in Israel's Declaration of Independence. In order to keep

a child out of the Mamzerim records, from which one cannot be removed, the child's birth certificate and all other official records will list their father as the mother's husband at the time of conception, regardless of who their biological father really is. This is a deeply problematic solution, which may lead to situations in which a child ends up fatherless and the mother is forced to raise them alone with no aid or financial support. "Mamzerim: Labeled and Erased" is an activist-political journey to the stories of children, men and women whom men have punished in the name of God, which highlights the issues caused by the close relationship between religion and state in Israel.

Orit Freilich, an interdisciplinary artist, fashion designer and senior lecturer at Shenkar College of Engineering, Design and Art, was raised in a Haredi home, and likewise does not allow herself to be silenced. By singing the prayer "El Malei Rachamim", a recording of which sounds throughout the exhibition, and drawing over the covers of religious books ("Sifrei Kodesh") from her home library, Freilich transcends the boundaries between the masculine and feminine, and between what strict halachic law deems permissible and forbidden. She began working on the series "CORONA COUNT" during the first lockdown. As the number of cases continued to rise, fear of the unknown grew and we all retreated to our homes and safeguarded against those closest to us. While we were ensconced in our homes, away from the spring outside, Freilich saw the many orchids in her house begin to bloom. She named them "Orch-ideas", after the many differing viewpoints held by those who gave them to her. Freilich describes her creative process:

"More and more buds began to open and straighten, their clusters dangling forth in sharp colors. Behind them stood the library of religious books. The act of sheltering at home, combined with lessons taught through Zoom before a uniform and depressing set of black squares, stood in stark contrast to the colorful flowers' burst of vitality. The monotonous data sets about an unfamiliar disease called for relief and interpretation, a prayer that could clarify everything we did not understand. I thought about the hidden and the secret. Turning to the secrets of the holy books, holding pastels and colored markers, I sat in congress with my God. At first I did so in my sketchbook, but as space ran out and the books called to me: "We want you", I began to pick up one book after another... Most of the books were gifts for my husband Ronny's Bar Mitzvah.

*Each has its own story: Where it was printed, who gifted it, and of course its content and essence. Having become a surface for drawing, they did not return to the shelf. Slowly, sometimes for 12 hours at a time, I sat and drew on each book cover until it was completely filled by the angelic-devilish expression of my "Orch-ideas". After that, I sealed them with a dated and numbered signature, and noted the number of new cases, of the sick, of the dead."*¹²

The installation "CORONA COUNT/Orch-ideas" features nine of her religious books placed on note stands with their drawn covers facing outwards. In her own handwriting she has added the daily number of dead and ill, alongside the date. The installation's sounds include the beating of a human heart, the beating heart of a fetus as captured on an ultrasound machine, and the artist's own voice as she sings a funeral prayer. In this way she expresses a desire to come together, for mutual strength and the communal power of prayer in light of the restrictions and the fear of this crisis, which precluded proximity – a decree we all learned was incredibly difficult to follow. Alongside Freilich's work is Nechama Golan's installation "Hidden from View", which is made up of five works from a series of the same name. The series began in 2018, when Golan came into possession of documents printed in braille. She then used the braille-printed papers as a base for a mixed-media depiction of fragmented women's faces. The use of braille highlights the link between sight, touch and recognition, and diverts attention to women whose suffering and plight remains invisible.

Over half the works in the exhibition were created over the past two years, after the start of the pandemic and as a direct response to the times and the artists' view of them. During lockdown, many artists created works which are only now being displayed, a year or two after their creation, once restrictions were lifted and exhibition spaces have reopened. Nechama Golan's work during the lockdown included sculpted Mezuzot, which are displayed on either side of the entrance to the inner space of the exhibition. Mezuzot are first mentioned in Exodus in reference to the tenth plague of Egypt, the killing of the firstborns. In order to differentiate between Hebrew and Egyptian households, the Hebrews were tasked with painting their doorway – including the two Mezuzot on either side of the door – with the blood of an animal (Exodus, 12, 7). In the original story, the word refers to the doorpost, unlike the modern-day religious artifact which is installed on the right side of the doorway and

serves as a symbol for the safety of the home. Golan's sculpted Mezuzot were created during Passover 2020, when there was a lockdown and the home was a guarded, secure space from the pandemic. Her two Mezuzot are imprinted with letters: One shows the Hebrew words for soul, spirit, and essence inside a giant test tube affixed to the back of the Mezuzah. The artist's handprint appears in both Mezuzot, representing the letter ψ which stands for the name of God Shadai as well as for the acronym "Guardian of Israel's Doors." Is the house only there for protection, or does it sometimes contain and limit us?

*

The exhibition's inner space presents a number of intimate works which speak to traditionally-female domestic spaces: The kitchen in Anat Rozenson Ben-Hur's painting or the bedroom in Andi Arnovitz' works, in which worries and secrets attempt to take flight but are unable to get off the ground. Arnovitz touches on women's concerns in the work "Wearing our Worries" (2011), which may also be called "The Dress of the Jewish Mother". At first glance, the dress appears to be a regular dotted nightgown, but a closer look reveals hundreds of embroidered pink "blisters" of worry, ranging from mundane worries such as lice or taxes, to fantastical worries such as bears and atomic bombs. While some express inherently feminine worries such as infertility or pregnancy, others touch on wide-reaching concerns like the interest rate or immigration. The dress serves as a metaphor for the worries women carry with them relentlessly wherever they go, as well as pointing to the ways in which the burden women carry is hidden behind the aesthetic. Dresses are a common motif in Arnovitz' works, which often touch on issues of gender and use embroidered, sewn or unravelled threads. Her installation "Secrets" (2018) references the traditionally feminine vanity table upon which women lay their cosmetics and jewelry boxes; except Arnovitz's vanity instead holds dozens of bottles and jars in varying sizes, labeled in illegible writing and wrapped in a way that offers no clue as to their – secret – contents. Both works' soft colors and minute, hand-crafted details conform to female stereotypes and the behavior that's expected of them.

Nechama Golan's floor installation "Tiles" (2022) includes a grid of photographs which together form the floor of a domestic room. The tiles are adorned with photos of a woman's bare feet. Connected digitally, they are reminiscent of a disturbing pair of wings. Though tiles are meant

to be a safe spot to rest one's feet, a surface to protect yourself from the outside, the feet on Golan's tiles form an ornament which speaks to a desire to take flight and leave the home, even though the woman is permanently affixed to it. Above these floor tiles one can see the kitchen tiles in Anat Rozenson Ben-Hur's painting "Lioness" (2020), which was created for the exhibition "Post Roar – 100 Years to the Battle of Tel Hai". Rozenson Ben-Hur wanted to try and replace the familiar figure of the roaring lion with a feminine image, to see how such a switch would come across. Her intent was to create a powerful image, but she felt that unlike the confident, victorious roaring lion, the woman-lioness instead contains a myriad of complexities, challenges, worries and frustrations. In the finished painting, she felt, the roaring woman expresses something completely different – distress and hysteria, loss of control and desperation, raising questions about the perceptive difference between feminine and masculine depictions of power.

The exhibition's theme becomes even more pronounced with the works by Moran Asraf, Hala A'kishkek and Sarah Shehda, who bravely touch on the issues of sexual assault and the murder of women by their partner or family member. The video artwork "Color Red" (2020) by Moran Asraf, which was presented as a performance piece at the exhibition's opening event, tells the story of the many women for whom the domestic sphere became, during COVID, a tense, threatening space. Wearing her mother's dressing gown which wraps her pregnant belly, artist Moran Asraf cuts and grates beets which slowly stain the white sheet covering the floor. The performance, which begins with a mundane feminine task – the carving of beets in the kitchen – quickly turns into a display of violence and rage. The spraying juices of the beets drop and flow down the artist's body, highlighting the women who work tirelessly, cooking and chopping and being chopped themselves through a never-ending act that cannot remain silent. Having seen and experienced domestic violence as a child, Asraf's work is part of her struggle to end violence against women. Domestic violence, and especially sexual violence, is the central theme of Hala A'kishkek works, two of which – "Assault" (2018) and "179" (2020) are presented side by side as a single installation. "Assault" is made up of large-scale sponge mattresses painted in a mixed-media technique that combines red pigment and construction materials. Created as A'kishkek's thesis project at Shenkar College, it was based on two years of research during which she spoke with dozens of women, both Jewish and Arab, who have

The artworks in **Her Voice Calls** sound out the cry of women who were hurt within the space that was meant to be a safe haven. Together with these women, they refuse to conform to the dictates of society, religion or law that seek to keep us quiet and ensconced in our home. The exhibiting artists sound a brave voice in their efforts to change ancient traditions and immutable social norms. Through art, they express the feelings, capture the audience's attention and call for action that will reduce violence against women and the existing gender inequality in Israel.

-

1. Xenophon, *Oeconomicus*, The Project Gutenberg eBook of The Economist, Translation by H. G. Dakyns: <http://www.gutenberg.org/files/1173/1173-h/1173-h.htm>
2. Selection of Data in Honor of the 2021 International Women's Day, The Bureau of Statistics website, March 7, 2020: <https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/pages/2021/%D7%9C%D7%A7%D7%98-%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%A8%D7%92%D7%9C-%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%94%D7%90%D7%99%D7%A9%D7%94-%D7%94%D7%91%D7%99%D7%9F-%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99-2021.aspx> [Hebrew]
3. Maayan Manela, Even Working from Home – Burden Falls on Women Again, Calcalist, October 3, 2020: <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3852113,00.html> [Hebrew]
4. From the court ruling on April 11, 2013: "The magistrate court rules that the defendants did not violate the public order, and therefore there is no grounds for their arrest or release on condition."
<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcjpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=http%3A%2F%2Fforumpics.a7.org%2F%3Ffile%3D20130425132002.pdf&clen=384091&chunk=true> [Hebrew]
5. Academic Consulting: Prof. Margalit Shilo and Dr. Na'ama Teitelbaum-Kari
6. Margalit Shilo, *Zionist Women's Struggle for Suffrage in Mandatory Palestine, 1917- 1926*, Jerusalem: Yad Yitzhak Ben-Zvi Publications, 2013 [Hebrew]
7. Margalit Shilo, Na'ama Teitelbaum-Kari and Nurit Jacobs-Yinon, "Hebrew Suffragists", *De'ot* 92, December 2019 [Hebrew]
8. "Gender Fairness in Street Names" website: <https://www.fairstreets.net>
9. Hagit Hornstein, On the Corner of the Female Pioneer, Haifa Colbo News, January 22, 2022, <https://www.colbonews.co.il/magazine/117362/> [Hebrew]
10. "Her Street" website: <https://herstreet.wordpress.com/about/> [Hebrew]
11. Mamzerim: Labeled and Erased, Edited by Emily D. Bilski and Nurit Jacobs-Yinon, Jerusalem: Aluma, 2017. Bilski and Jacobs-Yinon curated the exhibition "Mamzerim: Labeled and Erased" at the 2017 Jerusalem Biennale.
12. From the artist's Facebook page.
13. Data on Domestic Violence and Violence Against Women, Knesset Research and Information Center, November 21, 2021: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/309de8d4-68ef-eb11-8114-00155d0aee38/2_309de8d4-68ef-eb11-8114-00155d0aee38_11_18271.pdf [Hebrew]

קול קוראת

הגלריה העירונית לאמנות, רחובות
בית התרבות על שם משה סמילנסקי

קול קוראת

תערוכה קבוצתית

ינואר-מרץ 2022

אוצרת: יערה רז חקלאי

מנהלת הגלריה: סליון איזבורניצקי

עיצוב הקטלוג: נועה גבאי

עריכה לשונית ותרגום: דורית מגידור

צילום: אמית הרמן

© כל הזכויות שמורות

עמ' 2 - לביאה, ענת רוזנסון בן-חור, 2019, אקריליק על בד, 140x100 ס"מ
Lioness, Anat Rozenson Ben-Hur, 2019, Acrylic on canvas, 140x100 cm

עמ' 6 - תקיפה, האלה אבו קישקה, 2018, ספוגים צבועים בטכניקה מעורבת, פרט
Assault, Hala A'kishek, 2018, Mixed media painted sponges, detail

מידות היצירות נתונות בסנטימטרים, גובה/רוחב

בתמיכת משרד התרבות והספורט, מנהל התרבות
המחלקה לאמנות פלסטית, עיריית רחובות
החברה העירונית רחובות, לתרבות, ספורט ונופש

האלה אבו קישק

מורן אסרף

אנדי ארנוביץ

נחמה גולן

לזלי זקס

נורית יעקבס-ינון

ענבל חנדס-פלור

אורית פרייליך

ענת רוזנסון בן-חור

שרה שחדה

קול קוראת

יערה רז חקלאי

המרחב הביתי נתפס כמרחב נשי לכל אורך ההיסטוריה של התרבות המערבית והיהודית. כבר ביוון העתיקה נשים הוגבלו בו, כפי שכתב ההיסטוריון והפילוסוף האתונאי קסנופון בספרו "אויקונומיקוס" ("חוקי הבית", 362 לפנה"ס): "האֵלים הורו מלכתחילה כי טבען של נשים להיות בתוך הבית, וגברים עיסוקם בחוץ".¹ חז"ל פרשו את הפסוק "כָּל כְּבוֹדָה בֵּית מֶלֶךְ פְּנִימָה" (תהילים, מזמור מ"ה) וטענו ש"גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד"; וגם בחוקי מדינת ישראל מזהה המרחב הביתי עם נשים ומתוך כך "עקרת בית" הוא סטטוס השמור לאישה נשואה שאינה מועסקת, ואין לו הקבלה עבור גברים. עת עבודות הבית השקופות, עליהן לא ניתן תגמול כספי, נמנו לאורך השנים עם תפקידי האישה, לא פלא שגם בימינו, על אף שרוב הנשים בישראל שנמצאות בגול העבודה מועסקות כשכירות או כעצמאיות, מרבית מטלות הבית נעשות בידי נשים.² כפועל יוצא מכך, אותה חלוקת מרחבים ותפקידים בין נשים וגברים הובילה לחוסר שוויון מגדרי רב-דורי וגם כיום ישנן פחות נשים מגברים שמובילות, מנהלות ומתפרסמות כמעט בכל תחום – פוליטיקה, ספורט, מדע ואמנות. חוסר שוויון מגדרי מורגש ביתר שאת בחברות פטריארכליות, בהן המסורת דורשת מן האישה שלא להשמיע את קולה. יחד עם זאת, התופעה אינה קיימת רק בהן, וסיבות היסטוריות, דתיות, חברתיות וכלכליות קושרות בחבל טבור את האישה לביתה בכל רחבי העולם.

המרחב הביתי היה בעל כורחנו למרחב העיקרי בו שהינו כולנו מאז תחילת המגפה העולמית. נורמות חדשות של לימודים מרחוק ועבודה מהבית הגיעו למרבית המשפחות ושינו סדרי עולם בכל רחבי תבל. לאור הסגרים והבידודים, הפך הבית עבור רבות ורבים ממקלט לסיר לחץ, וממבצר לכלא. הסגר, האבטלה והלחץ הנפשי הובילו לעלייה במקרי אלימות במשפחה, רבים מהם כלפי נשים. גם בבתים ומשפחות בהן המצב לא הוביל לכדי אלימות, חוסר השוויון המגדרי הודגש בתקופה זו. על אף שהמצב בו שני בני הזוג נמצאים בבית לכל אורך היום יכול היה לתרום לשוויון במשק הבית, מחקרים שונים מראים שהדבר לא היה כך, אלא שמירב העומס נפל על נשות המשפחה שנאלצו לזנוח את עבודתן לטובת טיפול בילדים ובמשק הבית.³ חוסר הפרדה בין הבית והעבודה הוביל גם לצמצום שעות הפנאי וכיום, שנתיים לאחר תחילת המגפה העולמית, אצל רבים מורגש מתח בין היות הבית מקום מוגן ובין הרצון להשתחרר ממנו.

התערוכה **קול קוראת** מתייחסת למקומן של נשים במרחב הביתי ולשאיפה לערער את גבולותיו של מרחב זה, לשבור את המוסכמות ולפרוץ החוצה ממנו. התערוכה נעה על הציר שבין פנים הבית ליציאה החוצה ממנו, כמקום פיזי אך גם כמערך של מוסכמות חברתיות וחוקי דת ומדינה. היצירות בתערוכה מהוות שופר לביטוי עצמי והבעת נוכחות עבור האמניות המציגות בה, בעזרתן הן מטילות זרקור על חוסר השוויון המגדרי הקיים במגזרים שונים בחברה שלנו. באמצעות יצירתן האמניות קוראות תיגר על המצב הקיים,

מבקשות לעורר מודעות ולהעלות על סדר היום נושאים שאינם מקבלים מספיק תשומת לב תקשורתית ונותנות במה לנשים מעוררות השראה שיצאו מהמרחב הביתי ופועלות לשוני המצב.

*

בציור "דפני" (2014) האמנית ענבל מנדס-פלור נותנת את הבמה לדפני לוי, מנהיגת מחאת הדיור הציבורי שהובילה בשנת 2011 אלפים לצאת מביתם ולהפגין בעבור צדק חברתי. בציור מופיעה סצנה שמקורה בצילום עיתונות המתעד הפגנה בה שוטרים שברו את ידה של לוי. מנדס-פלור ציירה את "דפני" על גבי בסיס מיטת עץ וכך הדגישה את הפער בין המיטה הביתית היציבה והקבועה ובין האוהל בו שכנו דפני וחבריה במהלך חודשי המאבק. הקומפוזיציה בסצנה מרמזת גם על הסיפור המיתולוגי אודות דפני, שבני מנוסה מאונס הופכת לעץ דפנה ובכך ניצלת מגורל אכזר בו תהיה בעל כורחה במיטת מרעיה; במקום זאת היא צומחת. ברבים מציוריה של מנדס-פלור מוצגות נשים חזקות שמובילות מאבקים ומשיבות מלחמה ביניהן ויקי קנפו, חברות ארגון פמן והלוחמות היזידיות. היא מספרת שזוהי עבורה דרך התמודדות, טיפ ומחאה לאחר השתחררה ממערכת יחסים אלימה. הקריאה של דפני לוי לצאת מהבית ולהפגין מהדהדת את קריאתה של לזלי זקס לתת קול ודרור לנשים בישראל, גם בעולם הדתי ובמסגרת הצבאית. בעוד הנשים שבציוריה מהוות עבור מנדס-פלור השראה ומודל לחיקוי, זקס מציירת את עצמה, חברותיה ואת מה שראות עיניה, ומתייחסת בציוריה למאבק נשים הקרוב לליבה – מאבק נשות הכותל. זקס, פמיניסטית אקטיביסטית אשר הובילה במשך שנים מאבקים חברתיים לשוויון מגדרי וחופש דת וכיהנה כמנכ"לית שדולת הנשים בישראל וכמנכ"לית המרכז הרפורמי לדת ומדינה, מביאה לידי ביטוי בציוריה הריאליסטי את חוויותיה כמנכ"לית נשות הכותל. בציור "עצורות" (2020) היא מקבילה בין מעצרה בשל התעטפותה בטלית ברחבת הכותל המערבי ובין מעצרון של הסופרג'יסטיות שפעלו למען זכויות נשים במאה ה-19 וראשית המאה ה-20. זקס נעצרה ארבע פעמים על התעטפות בטלית ברחבת הכותל המערבי. במעצרה הרביעי שלה הובאה בפני השופט משה סובל, שנתן פסק דין תקדימי המאשר את החוקיות של תפילת הכותל.⁴ המעצרים בשל התעטפות בטלית הופסקו.

הסופרג'יסטיות, שנלחמו על זכות ההצבעה לנשים באנגליה וארה"ב, נזכרות גם ביצירתם של נורית יערי ינון ויאיר מדינה, "שלטי רחוב, מתוך הסופרג'יסטיות העבריות" (2019). הנותנת במה לנשים שאחראיות לכך שכבר משנת 1926 יש לנשים בישראל זכות לבחור ולהיבחר. למרות הישגן החשוב, נשכחו נשים אלו מדפי ההיסטוריה. נשות ארגון 'התאחדות נשים עבריות לשיווי זכויות בארץ ישראל', שהוקם בשנת 1919 נאבקו על זכותן להשתתף בחיים הציבוריים ולמען זכות בחירה שווה. סיסמתן הייתה: "חוקה אחת ומש אחד לאיש ולאשה". מאבקן הגיע בתגובה לעמדתם של רבני הישוב הישן, שהתנגדו למעורבות נשית בפוליטיקה. הביטוי המובהק לעמדה רבנית זו היא פסיקתו של הרב קוק מ-1919, על פיה יש לאסור על

לזלי זקס, אלונה ומדריכות הטנקים, 2016, שחן על בד, 50x40 ס"מ
Lesley Sachs, Alona & the Tank Instructors, 2016, Oil on Canvas, 40x50 cm

לזלי זקס, עצורות, 2020, שמן על בד, 90x40 ס"מ
Lesley Sachs, Under Arrest, 2020, Oil on canvas, 40x90 cm

נשנת הישוב לבחור ולהיבחר. מאבק הסופרג'יסטיות העבריות הסתיים בהצלחה בשנת 1926 עם ההחלטה על מתן זכות הבחירה וההיבחרות לנשים. העבודה הוצגה לראשונה בתערוכה "הסופרג'יסטיות העבריות – 100 שנים"⁵ שאצרה יעקבס-ינון יחד עם אמילי ד' בילסקי במרכז מורשת מנחם בגין בירושלים בשנת 2019 כחלק מ'הביאנלה של ירושלים', והמחקר לקראתה התבסס על ספרה של פרופ' מרגלית שילה.⁶ העבודה מבססת על צילום משנות השלושים בו נראות 11 נשים, ממקימות ופעילות 'התאחדות נשים עבריות לשוויון זכויות בארץ ישראל', המצולמות ככל הנראה בעזרת נשים בבית כנסת: שרה עזריהו (1873-1962), ד"ר רוזה וולט-שטראוס, פניה מטמון-כהן, חסיה פיינסוד-סוקניק, ד"ר חנה ברכיהו, ציפורה קלאוזנה, עדה גל, עדה טברסקי, רחל גולומב, נחמה פוחצ'בסקי ומאשה סקיבין. יעקבס-ינון ומדינה מציעים אלטרנטיבה להיסטוריה ממנה הועלמו נשים אלה ומבקשים להנכיח אותן במרחב הציבורי. עבודה זו יצאה ממרחב הגלריה ומתחום האמנות עת שלחה יעקבס-ינון את שמותיהן לוועדות לשמות הרחובות של ירושלים, תל אביב וחיפה. השלט העליון במיצב "שדרת מאבק הנשים", המתוארך ל-1917-היום, קורא לתיקון עולם ומבטא את האחריות שלנו למימוש.⁷ לא רק נשים אלו נעדרות מהמרחב הציבורי בישראל; במרבית הערים והישובים בארץ מונצחים פי 5-15 יותר גברים מאשר נשים בשמות הרחובות.⁸ כך למשל, נכון לשנת 2021, רק כ-53 רחובות בחיפה קרויים על שם נשים ואילו כ-1,400 רחובות קרויים על שם גברים.⁹ בתל אביב ישנן 61 נשים לעומת 878 גברים, ובירושלים 72 לעומת 1,035.¹⁰

מיזמים כמו "רחוב משלה" ו"הוגנות מגדרית בשמות רחובות" מנסים להעלות את המודעות לאפליה זו ולשנות את המצב, מתוך אמונה שהנצחת מעשיהן ושמותיהן של נשים עשויה להעניק השראה לילדות, נערות ונשים ולהפחית את חוסר השוויון המגדרי בחברה.

*

חלק מהאמניות המציגות בתערוכה **קול קוראת** הינן נשים דתיות אשר אינן משלימות עם חוסר השוויון בין נשים וגברים ביהדות, מרימות את ראשן וקוראות לתיקון עוולות באמצעות פעולה אמנותית. כך פועלת יעקבס-ינון, שמציגה בתערוכה גם את הפרויקט "ממזרים: סימון ומחיקה" (2017)¹¹, הכולל מיצב וידאו וספר.¹² בתרבות היהודית, המשפחה היא הבית, וכשזוג בא בברית הנישואין נאמר כי הם בונים בית בישראל. אולם, על פי ההלכה מקומה של האישה בתוך הבית המשותף אינו שווה ערך לזה של הגבר, וחלים עליה חוקים והגבלות קשים יותר במקרים כמו ניאוף וגירושים. מדינת ישראל אימצה חלק מן החוקים האלה וכיום בישראל נשים מופלות על פי החוק, דבר המוביל למצבים נוראיים של מסורבות גט ועגונות. תופעה פחות מוכרת מאלו היא הרישום והמעקב אחר ילדים שנולדו לאישה נשואה מאיש אחר שאינו בעלה. ילדים אלה מוגדרים כממזרים, ולכן הם פסולי חיתון. כך נמנעת מהם אחת מזכויות האזרח הבסיסיות ביותר, אשר מוזכרת כבר במגילת העצמאות. על מנת לנסות ולהימנע מרישום הילד ברשימות השחורות של הממזרים, שאין דרך להימחק מהן, רושמת מדינת ישראל במרשם האוכלוסין ובתעודת הלידה של הילד את שם

הגבר שהיה נשוי לאם בעת שהתעברה ולא את שם אבו הביולוגי. זהו פתרון בעייתי מאוד, המוביל לעיתים למצבים בהם הילד נותר ללא אב והאישה נאלצת לגדלו לבדה ללא עזרה או תמיכה כלכלית. "ממזרים: סימ ומחיקה" הינו מסע אמנותי-אקטיביסטי אל סיפוריהם של ילדים, נשים וגברים שבשם אלוהים נענשים ביד אדם, המדגיש את הבעייתיות שבקשר ההדוק בין דת ומדינה בישראל.

אורית פרייליך, אמנית רב-תחומית, מעצבת אופנה ומרצה בכירה בשנקה, המגיעה מבית חרדי, גם כן אינה נותנת לקולה לדום. על ידי שירת "אל מלא רחמים", הנשמע בקולה בחלל התערוכה, וציור על גבי כריכות ספרי קודש מספריית ביתה, מטשטשת פרייליך בין הגברי לנשי ובין גבולות המותר והאסור הנוקשים של ההלכה. את הסדרה "ספירות קורונה" החלה פרייליך במהלך הסגר הראשון. כשמספר החולים הלך וגבר, הפחד מפני הלא-נודע התעצם וכולנו נערכנו להישאר בבית ולהישמר מהקרובים לנו ביותר. בזמן שהיינו ספונים בביתנו ולא ראינו את האביב שבחוץ, החלו לפרוח צמחי הסחלבים הרבים בביתה, אותם היא מכנה "אורכי-דיעות" על שום הדעות השונות של כל אלה שהעניקו לה אותם. פרייליך מתארת את תהליך היצירה

"עוד ועוד ניצנים נפתחו, הזדקפו בעוד שאשכולותיהם השתלשלו להם בצבעוניות חריפה. ברקע שלהם עומד ארון ספרי-הקודש. השהייה בבית, לצד העברת השיעורים בזום מול אסופת ריבועים שחורים אחידה ומדכאת, היוותה ניגוד אכזרי לחיות המתפרצת של הפרחים הצבעוניים. הצפה של מידע מונוטוני על חולי לא מוכר רק ביקשה מזור ופיענוח, תפילה שתבהיר את כל מה שלא ברור לנו. מחשבה על הנסתר והסמוי. בפנייה אל כתיבי סוד, כשבידי גירים וטושים צבעוניים, יצרתי 'דין ודברים' ביני ובין אלוהי. בתחילה עשיתי זאת בתוך דפי ספר סקיצות, ואז, משתם בו המקום והספרים קראו לי: 'אנחנו רוצים אותך', נטלתי בכל פעם ספר אחר... מרבית הספרים ניתנו במתנה לרוני בעלי לבר המצווה שלו. לכל ספר יש את הסיפור שלו: היכן הודפס בעולם, מי נתן אותו, וכמובן תוכנם ומהותם הם. כעת, משהפכו ל'מצע', הם כבר לא חזרו לארון ספרי-הקודש. לאט לאט, לעיתים אף לאורך 12 שעות רצופות, ישבתי ורשמתי על כל כריכה עד שזו התמלאה במבע-פניהם השטניים-מלאכיים של ה'אורכי-דיעות' עד תום. לאחר מכן סיימתי אותה בחתימה מתוארכת ומכומתת, ואז ציינתי את מספר הנדבקים, החולים והמתים."¹³

במיצב "ספירת קורונה/אורכי-דיעות" הציבה פרייליך תשעה מספרי הקודש על מעמדי תווים כשכריכות המצוירות פונה כלפי חוץ. בכתב ידה מופיעים עליהן מספר המתים והחולים היומי לצד תאריך לועזי. הסאונד המלווה של המיצב כולל פעימות לב אנושי, פעימות לבו של עובר בבטן אימו, כפי שהם נשמעים ממכשיר אולטראסאונד, ואת קולה של האמנית בתפילת אשכבה. כך היא מבטאת את הרצון להיות יחד לחזק זה את זה ולהתפלל כקהילה נוכח ההגבלות והפחדים של התקופה, שלא אפשרו קרבה – גזרה שנוכחנו לדעת עד כמה קשה לעמוד בה. לצד עבודתה של פרייליך תלוי המיצב "סמויה מן העין" של נת